

AUTEUR: MARIJKE SMEDEMA
FOTO: RICARDO GOMEZ ANGEL

MUZIEK IS MEER

Muziek is Meer (Smedema, 2020) is een ontwerponderzoek naar een volgsysteem voor muziek in het speciaal onderwijs. In het onderzoek is aandacht voor zowel de muzikale als de sociale en emotionele ontwikkeling van een leerling.

Hoewel het volgen van de ontwikkeling van een leerling gemeengoed is in het (speciaal) onderwijs, is het pas sinds 2014 wettelijk verplicht om als school met een leerlingvolgsysteem te werken. Daarin worden in ieder geval de vorderingen voor Nederlandse taal en rekenen/wiskunde bijhouden. Met behulp van leerlijnen en tussendoelen wordt het ontwikkelingsproces van een leerling inzichtelijk gemaakt. Op de school voor speciaal onderwijs waar ik werk als vakleerkracht muziek werden de afgelopen tien jaar voor steeds meer vakken en vakgebieden de leerlijnen van de CED-Groep geïmplementeerd. Muziek zou gauw volgen, of toch niet? Ik

had moeite met de vaste structuur die gegeven werd. Het deed voor mijn gevoel geen recht aan de diversiteit van mijn leerlingen. Hoe kon ik het domein 'zingen' beoordelen als een leerling bijna niet kan praten, of het onderdeel 'spelen op instrumenten' wanneer een leerling spasmen heeft en moeite heeft gericht een instrument te bespelen?

Nieuwsgierig naar hoe collega vakleerkrachten hier vorm aan gaven, deed ik in 2013 een kleinschalig kwalitatief onderzoek naar hoe vakleerkrachten muziek uit het speciaal (basis)onderwijs hun leerlingen beoordelen. Daaruit kwam een discrepantie naar voren

tussen de doelen die de vakleerkrachten nastreefden tijdens de muzikale en hetgeen ze beschreven in de onderwijsverslagen. De vakleerkrachten zeiden dat ze in hun lessen naast muzikale doelen vooral werkten aan sociale en emotionele vaardigheden, zoals samenwerken, wachten op je beurt, respect voor een ander, je leren uiten en alleen durven spelen. Deze doelen bleken echter nauwelijks aan bod te komen in hun onderwijsverslagen; daar beschreven ze vooral muzikale aspecten.

ONTWERPONDERZOEK
Het ontwerponderzoek *Muziek is Meer* is een vervolg op het

onderzoek uit 2013. Het komt tegemoet aan de wens van verschillende vakleerkrachten uit het speciaal onderwijs om een volgsysteem te gebruiken waarin naast de muzikale ontwikkeling ook aandacht is voor de sociale en emotionele ontwikkeling. Het onderzoek, waar vier vakleerkrachten uit het speciaal (voortgezet) onderwijs aan meewerkten, resulteerde in een theoretisch kader, met een digitaal volgsysteem dat daar op gebaseerd is.

De kerndoelen voor muziek en de sociale en emotionele ontwikkeling, het Engelse volgsysteem *Sounds of Intent* en de leerlijnen voor de sociale en emotionele ontwikkeling van de CED-Groep zijn als uitgangspunt gebruikt. In de vooronderzoeksfase werd tijdens focusgroepinterviews een concept van het theoretisch kader getoetst. Dit resulteerde in inhoudelijke criteria voor het definitieve ontwerp en in vormcriteria voor het volgsysteem. In de ontwerpfase is via een cyclisch proces van ontwerpen, testen in de praktijk en evaluaties (interviews en observaties) het theoretisch kader verder vormgegeven en is het volgsysteem praktisch uitgewerkt.

MUZIKALE VAARDIGHEDEN EN ALGEMENE VAARDIGHEDEN

Het theoretisch kader van *Muziek is Meer* is onderverdeeld in muzikale vaardigheden en algemene vaardigheden (zie figuur 1).

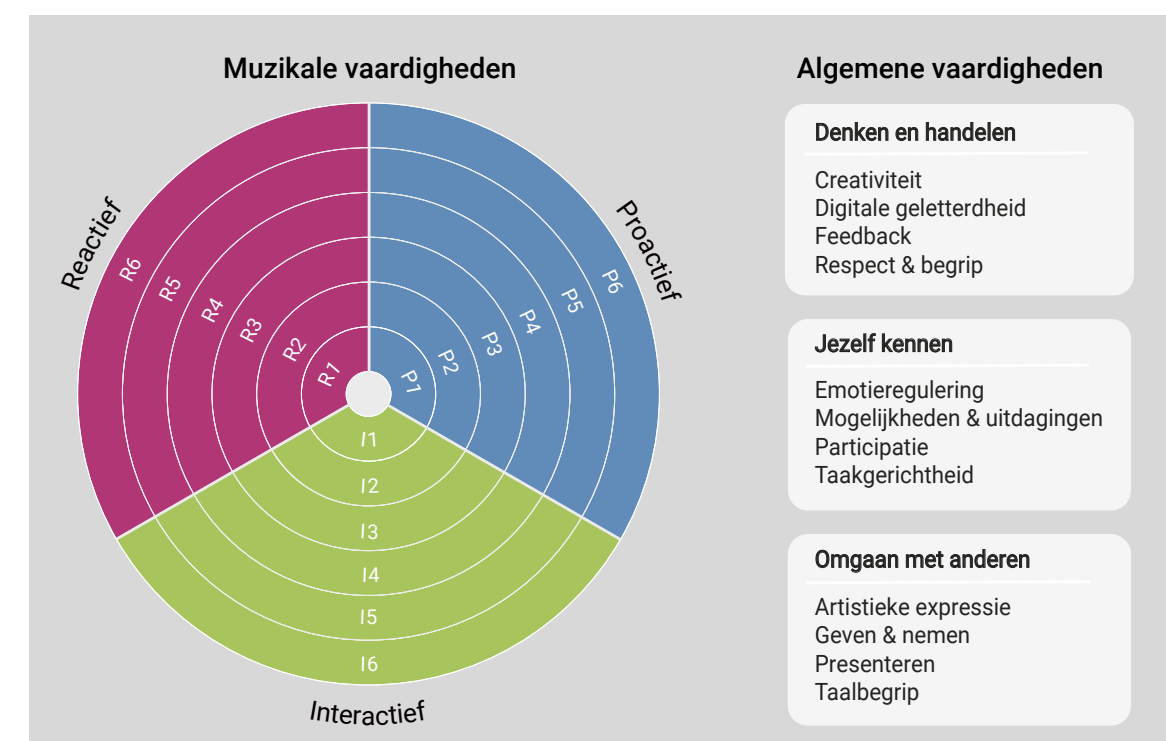
Het deel muzikale vaardigheden is gebaseerd op het Engelse systeem *Sounds of Intent* van Adam Ockelford. Daarin worden drie domeinen onderscheiden die betrekking hebben op de wijze waarop een kind of jongere zich met muziek kan bezighouden. In het eerste domein (*reactief*) staat luisteren en reageren op geluiden en muziek centraal. Bij het *proactieve* domein gaat het om het vermogen om zelf muziek te maken. Het laatste domein (*interactief*) heeft een directe link naar de sociale ontwikkeling en is gericht op in groepsverband bezig zijn met geluid en muziek.

Sounds of Intent kent bovendien zes ontwikkelingsfasen. Elke ring staat voor een muzikale ontwikkelingsfase. De muzikale ontwikkeling begint bij de middelste cirkel en ontwikkelt zich steeds verder naar buiten toe. Het accent ligt in het begin bij het kind of jongere zelf, waarna zijn wereld

steeds verder wordt uitgebreid. De muzikale ontwikkelingsfasen omvatten achtereenvolgens *verwarring en chaos, bewustwording en intentionaliteit, relaties, repetitie en regelmaat, klanken die clusters vormen, diepere structurele verbindingen en volgroeide artistieke expressie* (zie figuur 2).

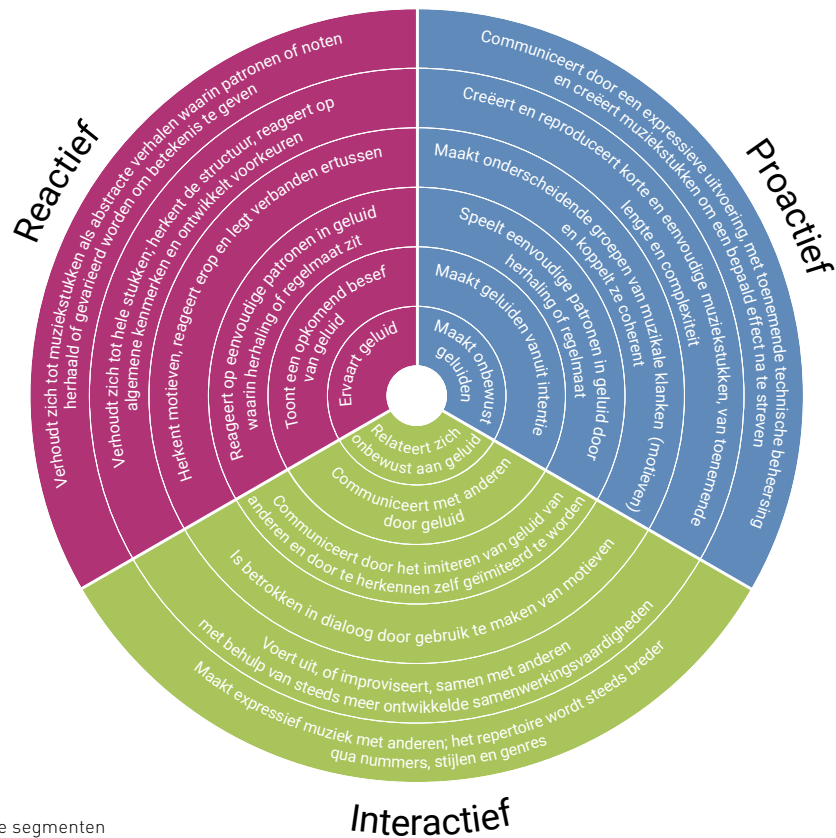
In *Muziek is Meer* is het raamwerk van *Sounds of Intent* passend gemaakt aan het Nederlandse onderwijssysteem. Het sluit aan bij de kerndoelen, door bijvoorbeeld de toevoeging van *beweging*. Om de toegankelijkheid te verhogen zijn voorbeelden van muzikaal gedrag beschreven, waarbij een koppeling is gemaakt met leerlijnen die momenteel gangbaar zijn in het speciaal onderwijs.

Aan de hand van leerlijnen voor de sociale en emotionele ontwikkeling van de CED-Groep hebben de vakleerkrachten relevante en niet relevante aspecten voor de muzikale gedefinieerd. 'Houden aan een afspraak' werd bijvoorbeeld als relevant gezien, omdat dit belangrijk is bij samenspel. Een aspect als 'omgaan met ruzie' werd voor de muzikale niet als relevant gezien. De relevante aspecten zijn

Figuur 1:
Theoretisch kader van
Muziek is Meer

”NIET ALLES HOEFT EN KAN MEETBAAR ZIJN, AANDACHTSPUNTEN EN STERKE PUNTEN BENOEMEN HELPEN WEL OM RICHTING TE GEVEN AAN PLANMATIG WERKEN”

Figuur 2:
Sounds of Intent, de segmenten

MEER LEZEN?

- Over het werk van de CED-Groep: www.cedgroep.nl
- www.muziekismeer.nl
- <https://soundsofintent.org>
- Smedema, M. (2020). *Muziek is Meer, een theoretisch kader en volgsysteem voor muziek in het speciaal onderwijs*. Amsterdam: Lectoraat Kunsteducatie, Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten.
- Smedema, M. (2013). *Beoordelen van muziek in het speciaal (basis)onderwijs*. www.ahk.nl/fileadmin/download/ahk/Lectoraten/Kunst_en_cultuureducatie/Muziek_in_het_speciaal_onderwijs_-_m_smedema.pdf

verwerkt in een lijst met algemene vaardigheden. Deze lijst is aangevuld met kerndoelen die buiten de muzikale vaardigheden vallen, zoals kennis maken met sociaal-cultureel aanbod en andere vaardigheden zoals taalbegrip. Zo ontstond een lijst met twaalf algemene vaardigheden die relevant geacht werden voor de muzieklessen: creativiteit, digitale geletterdheid, feedback, respect & begrip, emotieregulering, mogelijkheden & uitdagingen, participatie, taakgerichtheid, artistieke expressie, geven & nemen, presenteren en taalbegrip. Een uitgebreide toelichting op het theoretisch kader is te vinden op de website van *Muziek is Meer*.

UNIEK EN ONDERBOUWD VOLGSYSTEEM

Op basis van het theoretisch kader is het digitale volgsysteem ontworpen. Voor de muzikale en algemene vaardigheden

worden verschillende scoringsmogelijkheden gehanteerd. Bij de muzikale vaardigheden kan er per element aangeven worden of een leerling een element niet, incidenteel of structureel beheerst. Bij de algemene vaardigheden kan er uit de lijst met vaardigheden een sterk punt en een aandachtspunt van een leerling gekozen worden. Aanvullend kunnen er op groepsniveau twee groepsdoelen toegekend worden uit de lijst met algemene vaardigheden. Ten slotte is het mogelijk om op leerlingen op groepsniveau aantekeningen te maken.

Hoewel scholen in eerste instantie niet juichten bij een volgsysteem dat niet past binnen de gangbare leerlingvolgsystemen ben ik blij dat we er voor gekozen hebben om de inhoud leidend te laten zijn. Op deze manier is een uniek en onderbouwd systeem ontstaan, ontwikkeld op grond van de

wensen van de praktijk. Bij de muzikale vaardigheden staan de muzikale ontwikkelingsfasen centraal, en niet (meer) de lineaire ontwikkeling van tussendoelen. Bij de algemene vaardigheden wordt expliciet ruimte gelaten voor de professionaliteit van de leerkracht, om zo recht te kunnen doen aan de diversiteit van leerlingen. Niet alles hoeft en kan meetbaar zijn, aandachtspunten en sterke punten benoemen helpen wel om richting te geven aan planmatig werken. Hopelijk dragen het theoretisch kader en het volgsysteem bij aan een nieuw gemeenschappelijk vocabulaire voor muziek in het speciaal onderwijs en geeft het woorden aan datgene wat wij eigenlijk al weten.. muziek is meer! ●

Marijke Smedema is vakleerkracht muziek in het speciaal onderwijs